

Egy túszerdráma háttere Magyar földmérők elrablása Irakban 1982-ben

1982. június 17-én elraboltak két magyar földmérőt Irak kurdok által lakott területén. Azt lehetnének, hogy a magyar sajtó kiemelt hírként számolt be Kurdisztánban történekről, és aggódba figyelte a két elrabolt sorsát. Nem így történt: a parlament nyári ülészsaka, a (sokadik) libanoni és arab-izraeli konfliktus, Alexander Haig amerikai külügyminiszter lemondása, a német elnökválasztás és előkészületei, Babrak Karmal afgán vezető magyarországi látogatása voltak a vezető témák ebből az időszakból.

Még az iraki-iráni háborúról is viszonylag ritkábban olvashattunk, annak ellenére, hogy a háború már javában zajlott. A második világháború utáni korszak egyik leghosszabb és legtöbb áldozatot követelő helyi háborúja 1980 szeptemberében indult meg. 1982. év közepére már rengeteg iraki családban volt – a harcok következtében – elhunyt, megsebesült vagy eltűnt hozzátartozó. Az iraki boltokban a korábbi bőséges áruválaszték helyett egyre kisebb lett a kínálat. Az importélelmiszerekből jelentősen megcsappant a választék. Bizonyos termékek (pl. burgonya, cukor) hetekig, hónapokig hiányoztak az üzletek polcairól. A hiánygazdálkodás következtében az árak megugrottak, miközben több jelzés is arra utalt, hogy az állami alkalmazottak fizetése jelentős mértékben csökkent, a társadalmi feszültség pedig ezzel egyidejűleg növekedett. Sok vidéki beruházást leállítottak, a fővárosiakat viszont propaganda céljából megtartották, de költségvetésüket megnyirbálták. Mindezek ellenére a sok kiváltságát megőrző hadsereg tisztikarának nagyobbik részében Szaddam Husszein népszerűsége töretlen maradt.¹

Az iraki légierő támadásával kezdődő konfliktus 8 éve alatt azonban – azzal párhuzamosan – egy másik háború is folyt a térségben. Az Irak északi részén élő kurdok többsége azonban nem tartozott az iraki rezsim hívei közé. A kurdok lélekszámára vonatkozóan nincsenek pontos adataink. Egyes becslések alapján 13 millióan vannak, a többség szerint 25-30 millióan míg mások 40 millióra teszik az Irakban, Iránban, Törökországban, Szíriában, Örményországban, Németországban és a világ más részein szétszórta élő kurd közösségeket. Az előbb felsorolt első négy országban létszámukat országonként 7-20% körülire gondolják. A 20. században kétszer kiáltották ki függetlenségüket. Először az első világháborút követően 1919. május 22-én Seikh Mahmud – a meggyengült Törökországtól leválasztott – brit mandátumterületen, a mai Irak területén kikiáltotta a Kurd Királyságot és kerek egy hónapon keresztül ellenállt az angol hódítókkal szemben. Másodszer akkor, amikor a németbarát perzsa uralkodót az angolok és az oroszok együttesen elkergették, és ezzel biztosították a II. világháborúban a Szovjetunió számára a kaukázusi utánpótlásvonalat. A háború befejezését követően a Szovjetunió nem igazán akarta végrehajtani az iráni kiürítésére vonatkozó egyezményt, ezért két – befolyása alatt álló – köztársaságot hagyott maga után hátra. Az egyiket az itt élő azeriak, a másikat kurdok irányították. Ez utóbbit Mehabadi (Mahabadi) Köztársaságnak hívták, vezető politikai erejét pedig a Kurdisztáni Demokrata Párt (KDP) adta. 1945 decemberében, 1946 januárjában jött létre és egészen addig működött, amíg az oroszok, jelentős iráni olajkoncesszió ígéretéért és más okok miatt, ki nem vonultak Iránból és fel nem hagytak a támogatásukkal. 1946. december közepén az irániak bevonultak Mehabadba és Tebrizbe, az azeri köztársaság központjába.²

Iránban is jelentős számú kurd kisebbség élt, sőt lélekszámukat tekintve még több is, mint Irakban, de az iráni vezetés válaszút elé került: vagy egy újabb frontot nyit, vagy valamennyit enged a kurdok nyomásának. Az utóbbi azt jelentette, hogy jelentős katonai erőket lehetett átcsoportosítani a front más szakaszaira. Irán ezen túlmenően megpróbálta szövetségesként megnyerni az iraki kurdokat. (Hasonlóképpen gondolkodott az iraki vezetés is, aminek az lett a következménye, hogy az iraki kurdok egy része Iránba, az iráni kurdok egy része pedig Irakba menekült.)

Irán nehéz helyzetbe került, mert a térség nagyhatalmai közül mindegyik tartott a megerősödésétől. Különösen attól félték, hogy az Iszlám Forradalom az iraki olajkutak bevételeiből finanszírozza továbbterjedését. Törökország (ahol szintén több millió kurd

kisebbség élt) folyamatosan készenlétben tartotta haderejét és jelentős iráni előrenyomulás esetén – egy BM-jelentés szerint – 1982-ben kész lett volna katonailag is beavatkozni a konfliktusba.³ Egyiptom húszezer önkéntessel segítette Szaddam Husszein rezsimjét, emellett megengedte Iraknak – egyiptomi területen – toborzó irodák felállítását. Az egyiptomi hadsereg határozatlan idejű szabadságot adott tisztjeinek, amennyiben önkéntesen részt vesznek az irakiak oldalán a háborúban. Az önkéntesek szállítását és a felszerelésüket nagyrészt Szaúd-Arábia finanszírozta. Szaúd-Arábia magatartását az a nézet is befolyásolhatta, hogy az akkor éppen magas olajárak csökkenéséhez vezetett volna, ha Irak és Irán kibékül egymással (hiszen ezzel megszűnik egy bizonytalansági tényező, és az újjáépítéshez szükséges anyagi háttérrel is az olajexport fokozásával biztosították volna maguknak). Mindenesetre az elnyúló háború gyengítette a benne résztvevőket, ami pedig elvileg megegyezett minden környező állam érdekével.⁴

Irán a szélesebb nemzetközi kitekintésben sem számíthatott jelentősebb támogatásra. A forradalom nem sokkal korábban az Amerikai Egyesült Államok támogatást élvező sah rendszerét döntötte meg, míg a Szovjetunió számára az iszlám vallási fundamentalizmus jelenthetett komoly veszélyeket. Perzsia tulajdonképpen – földrajzi és gazdasági helyzeténél fogva – a nagyhatalmak egyik ütközőzónájába került, ezért az új iráni vezetés hevesen ellenállt az amerikai és az orosz befolyási törekvéseknek. 1982 novemberében a Teheráni Nemzetközi Vásár megnyitásakor az egyik szemtanú a következőkről számol be: „A megnyitáskor az USA és a Szovjetunió ellen láthatóan előre megszervezett tüntetés volt. Maga a megnyitóbeszéd, melyet egy iráni miniszterhelyettes tartott, ugyancsak tartalmazott USA és szovjetellenes elemeket. A beszéd alatt a szocialista országok nagykövetei tiltakozásul elhagyták a megnyitó ünnepséget”. Egyébként az egykoron virágzó vásáron mindössze néhány ország vett csak részt: „a szocialista országok nagy része, valamint Svájc, NSZK, Ausztria, Írország, Törökország, Szíria, Dél-Korea”.⁵

Az önálló kurd állam létrejöttéért évek óta elkeseredetten harcoló fegyveres csoportjaik állandó veszélyt jelentettek az ott dolgozó idegenek számára is. Különösen veszélyes körzet volt a Kirkuk és Moszul iraki városok között körülbelül félúton található, az előbb említett településektől eltérően, döntő többségében kurdok lakta Erbil (más jelölések szerint Irbil vagy Arbil) és körzete. Az Irakban dolgozó külföldiek munkakörülményei 1982 nyarára fokozatosan leromlottak. Északon főleg az egyre gyakoribb emberrablások, délen a front közelsége okozták a legtöbb problémát. 1982 tavaszán az iráni hadsereg visszafoglalta délen, a határ mentén található Khorramshahr települést⁶ és az offenzívával szinte egyidejűleg támadás érte a dél-iraki Bászra városát is.⁷ A nehézségekre vonatkozóan a magyar hatóságok – közvetve hivatalos úton, részben az ott dolgozók jelzéseiből – még időben tájékoztatást kaptak, nem tették meg a szükséges lépéseket. Így nem az lett a kérdés: történik-e valami, hanem az, hogy mikor.

Magyarország és Irak 1958. augusztus 30-án létesített diplomáciai kapcsolatokat. A sokrétű kétoldalú együttműködés a 70-es, 80-as években érte el a csúcspontját. Ezekben az években a két ország között szinte minden területen rendszeres és magas szintű kapcsolatok alakultak ki. Ekkor Irak Magyarország egyik legfontosabb külgazdasági és kulturális (kiállítások, tanulmányi csereprogramok) partnere volt az arab térségben. Többek között műszaki – tudományos együttműködési egyezményt is kötött a két ország egymással. Ennek keretében a Tungram lámpagyárat, a Ganz Transelektro transzformátorállomásokat létesített Irakban, illetve a Transelektro szakemberei részt vettek az irakiak faluvillamosítási programjában is. 1982 folyamán a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat (BGTV) geodétái – a Transelektro alvállalkozójaként – földmérési feladatokat végeztek.

Alig két héttel az első figyelmeztetés után a valószínűleg fegyveres kíséret nélkül terepen dolgozó magyar szakembereket egyiptomi társaikkal együtt elrabolták. Az utóbbiakat azonban gyorsan szabadon is bocsátották, ezáltal szerezhetek tudomást kollégáik eltűnt társaikról, akik egyaránt értesítették a magyar és iraki hatóságokat. Az eltűnt magyar kutatók polgári célú feladatot hajtottak végre. Ezt azért érdemes megjegyezni, mert néhány jelentés arra enged következtetni, hogy a magyar vállalatok egy része katonai jellegű tevékenységet is folytatott a térség országaiban.⁸ A magyar

külképviselőt azonnal felvette a hivatalos kapcsolatot az iraki külügyminisztériummal. De nem csak velük, hanem több olyan ország képviselőivel is, akik hasonlóan érintettek voltak ilyen jellegű ügyekben. A dokumentumokból kitűnik, hogy ebben az időszakban különböző kurd szervezetek a magyarokon kívül bangladesi, fülöp-szigeteki, pakisztáni, kanadai, amerikai, francia, nyugat-német, lengyel és jugoszláv állampolgárokat tartottak fogva.⁹

Sokáig kétséges volt, hogy valójában milyen célból történt az emberrablás, mi a követelésük a túszjejtőknek? Erre vonatkozóan nem rendelkezünk egyértelmű válasszal. A célok között általában az Irakban dolgozó külföldi államok, vállalatok, munkavállalók megfélemlítése, bizonytalanra tétele, távozásra bírása, míg a követelések között rendszerint váltságdíj, kurd diákok számára külföldi ösztöndíj, politikai támogatás szerepelt.¹⁰ Többnyire nem bántották a foglyukat, de nem ártott az óvatosság, mert néhány forrás tűzharcban elesett európaiakról számolt be. Az eltűnt magyarok esetében viszont tévedésre hivatkozott az elrabló Kurd Szocialista Párt szíriai képviselője.¹¹

Már a kezdet kezdetén sejteni lehetett az ügy iráni hátterét. Ez az idő múlásával még inkább bizonyossá vált. A folyamatosan beérkezett információk alapján a magyarok Irakból Iránba kerültek, ami utóbb megerősítést nyert a két földmérő – ismeretlen úton kijuttatott – kétségbeesett hangnemű beszámolója által is.¹² Az irániak előbb tudomást sem vettek az elrabolt geodétákról, később egy „barátságosan eszmecsere” hivatkozva felfüggesztették „a fasiszta iraki rendszer ellen jogos harcot folytató kurd fegyveres csoporttal” zajló tárgyalásaikat, végül mégis iráni közvetítéssel történt a túszok kiszabadítása.¹³ Nem ellenőrzött információ szerint a két magyar geodétaért elrablóik 50 ezer iraki dinárt követeltek, de végül – állítólag – kiegyeztek 5 ezer dinárban.¹⁴ Jellemző a kaotikus állapotokra, hogy a kedvező végkifejlet azért húzódott a kelleténél egy héttel tovább, mert összekeverték a foglyokat, és tévedésből a magyar helyett nyugat-német szakértőket adtak át a teheráni magyar nagykövetség munkatársainak.¹⁵

A közölt dokumentumok egy része az „Olajkút” fedőnevű objektumdossziéból (O-8-437/1 – az esetleges további kötetek nem kerültek a Történelmi Levéltárba) származnak. A dosszié az Irakban dolgozó magyar munkatársak – 1982-ben több mint 2000 fő – operatív védelmében keletkezett iratokat tartalmazza, de olyan dokumentumok is találhatóak benne, amelyeknek látszólag nem sok közük volt a kinti kolónia életéhez (például Irak és Egyiptom, vagy éppen Törökország és Irak politikai kapcsolatainak elemzése). A dossziében található legkorábbi irat 1974-ben keletkezett, az utolsó 1982. június végén, éppen ennek az ügynek az idején. A dossziéból „Dorset” fedőnevű ügynök néhány jelentését és rejtjeltáviratokat közlök.

A források második csoportját az 1975. május 15-én „Elbruz” címen megnyitott dossziéból (O-8-529) származik. Ebben Iránnal kapcsolatos operatív információkat gyűjtötték össze. A dossziéból csak rejtjeltáviratokat válogattunk e közleménybe.

A harmadik csoportot a napi operatív információk jelentései (NOIJ) képezik. Megállapítható, hogy ezekben milyen késéssel jelennek meg az esettel kapcsolatos információk. Ennek legszembetűnőbb példája a szeptember 23-i jelentés, amely egy szeptember 21-i hírről szólt és 23-án az aktualitását is elvesztette.

Dokumentumok:

1. „Dorset” fedőnevű ügynök jelentése, 1982. június 2.

Rejtjelezett Okmány

Állomás: Bagdad

Szám: 4659

Távirat érkezésének ideje: 1982.06.02. 8 óra

Elküldési idő: 06.02. 8 óra 20 perc

Lássa: vonal 2 vonal 11

Észak-Irakban dolgozó magyar kiküldöttek gyakorlati tapasztalataikra hivatkozva jelezték, hogy a Kirkuk – Erbil közötti útvonalon délután 16 óra és másnap hajnal 5 óra

között az iraki hatóságok nem engedélyezik a narancssárga rendszámú, külföldiek által használt járművek közlekedését.

Hivatalosan nem indokolták az intézkedést, de a kiküldöttekkel egyöntetű véleményem, hogy arra a kurd – iraki ellentétek éleződése, a most már ismétlődő, kurdoknak tulajdonított emberrablási akciók, és amiatt kerül sor, hogy a létszámában megfogyatkozott iraki katonaság nem tudja megbízható módon garantálni a főbb közlekedési utak biztonságát.

=86= Dorset.

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 391. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

2. „Dorset” fedőnevű ügynök jelentése, 1982. június 2.

Belügyminisztérium III/I Csoportfőnökség 2-es Osztálya

Tárgy: Mozgolódás a kurdok lakta Suleymania körzetben.

Jelentés

Budapest, 1982. június 2.

Április végén lakásomon felkeresett a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat két ideiglenesen Irakban tartózkodó kiküldöttje, Szöllösy Gábor és Magyar Balázs, akik jelenleg a Transelektro fővállalkozásában kivitelezés alatt álló iraki faluvillamosítási program földmérési feladatait végzik Dohuk városi székhellyel. (Dohuk Bagdadtól 250 km, É-ra fekszik). Naponta kijárnak vidékre dolgozni, így közvetlen képük van az ottani helyzetről.

Szöllösy Gábor gyerekkori barátom, akivel egy faluban, egy házban nőttünk fel, nagyon örültem, hogy újra találkozhatunk. Barátom beszámolt arról, hogy a földmérési munkák kivitelezése a kurd-lakta vidéken csak úgy lehetséges, ha melléjük 2 fegyveres iraki katonát jelöl ki az illetékes iraki katonai hatóság. Ezt összefüggésbe hozta azzal, hogy nemrég egy tucat lengyel szakértőt raboltak el Suleymani, s körzetében.

Az ott dolgozó többi magyar hangulata jó, semmiféle pánikhangulat nincs. A munkavégzés rendben folyik, néha ellátási nehézségek vannak, több alkalommal nem volt burgonya és csirke. Miután azonban 2 hetenként Bagdadba utaznak szakmai jelentéstételre, van lehetőségük az élelmiszerkészletek felfrissítésére.

Megjegyzésem: A kurd lakta vidéken az egyik NSZK-s szakértőt is elrabolták – állítja a svéd konzul. Az információról, háttéréről és megalapozottságáról még nem volt módom meggyőződni.

Úgy értékelem, hogy a hivatalos iraki vezetés és a kurdok közötti ellentétek újból éleződnek. Továbbiakban is jelentek.

Dorset

A jelentés a 67/53-1300/82 sz. anyag alapján készült.

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 399. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

3. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 18.

Rejtjeltávirat

Bagdad, 1982.06.18.

RK. Statissime

Június 18-án az Transelektro-Erőterv iroda munkatársa Sáfrány József elvtárs bejelentette, június 17 Erbil térségében dolgozó Kamarás László és Kónya Balázs BGTV geodétákat eddigi információk szerint kurd fegyveresek reggel az aznapi munkahelyükről elhurcolták, s magukkal vitték két egyiptomi alkalmazottunkat és Nissan Patrol gépkocsinkat is. Az egyiptomiakat délután szabadon engedték, akik éjfél körül a Dguki központi táborhelyre érve jelentették a hírt.

Ma a Dguki táborból ketten a hírrel Bagdadba jöttek, további két személy a helyi rendőrséggel és az erbili katonai parancsnoksággal vette fel a kapcsolatot, amely eredményéről holnap jelentenek. Miklós Tibor tanácsos elvtárral¹⁶ együtt a következő intézkedéseket tervezzük, s kérjük sürgős jóváhagyásukat:

1. Június 19-én reggel tájékoztatást kapunk az Erbilben eljátráról, mely alapján a KÜM-nek [Külügyminisztérium] tényjegyzéket küldünk.
2. Miklós elvtárs saját vonalán megteszi a szükséges intézkedéseket (SOE¹⁷ és Kereskedelmi Minisztérium).
3. A további információk birtokában a KÜM-nek részletes jegyzéket küldünk.
4. Véleményünk szerint a központi dguki tábor ilyen veszély nem fenyegeti. A kurdlakta területek felmérését egyelőre leállítjuk. További lépésekről jelentünk.

Miklós elvtárral egyetértésben kérjük a fentiekre a KKM [Külkereskedelmi Minisztérium] illetékeseinek egyidejű tájékoztatását.

- 142 - F. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 443. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

4. Az 1982. évi 123. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. június 21.

A bagdadi magyar nagykövetség június 18-án jelentette a KÜM-nek, hogy kurd fegyveresek június 17-én elhurcoltak két magyar geodétát, két egyiptomi alkalmazottat és magukkal vittek egy gépkocsit. Az egyiptomiak – akiket délután szabadon engedtek – éjfél körül a központi táborhelyre érve jelentették a hírt.

A szükséges intézkedéseket a bagdadi szervek felé megtették.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 123-14-1982.]

5. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 22.

Rejtjeltávirat
Belgrád, 1982.06.22.

Szigeti [Károly] elvtárs telefonon feltett kérdésére.

Az itteni KÜM területileg illetékes osztályának vezetője elmondta: a néhány hete elrabort 8 jugoszláv szakembert még nem bocsátották szabadon, az elrablók az Iszlám Kurd Hadsereg. A szakembereket foglalkoztató iraki vállalat és a kurd szervezet között rádió-üzenetváltásra került sor. Az iráni befolyás alatt álló, az Iszlám Forradalmi Gárdával szoros kapcsolatokat fenntartó Iszlám Kurd Hadsereg politikai követeléseket támaszt, azt

követeli, hogy távozzanak a külföldi szakemberek Irakból és ne segítsék szaktudásukkal Szaddam Husszeint és rendszerét.

A jugoszlávok Irakban a külügyminisztériumhoz fordultak, valamint a szakembereket foglalkoztató iraki cégtől követelik a szakemberek szabadon bocsátását, ezenkívül Teheránban, Damaszkuszban próbálnak kapcsolatba lépni a kurd szervezetekkel.

Számunkra tanácsként elmondották, minél előbb próbáljuk megállapítani melyik szervezet rabolta el a szakembereket. Szóba jöhetnek: Iszlám Kurd Hadsereg, Barzani csoportja (Barzani fia vezette mozgalom) a Talabani-hadsereg. Igen óvatosan kell eljárni, annak ellenére, hogy eddig – tudomásuk szerint – nem gyilkoltak le túszokat. Valószínűleg pénzkövetelést ezúttal sem támasztanak. Teherán tűnik a kapcsolatfelvételre legalkalmasabbnak. Próbálkoznak Nyugat-Európában működő kurd képviselőkkel is kapcsolatba lépni.

A KÜM felajánlotta további segítségét és az ügyben kontaktusban kíván maradni.

- 144 - S. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 444. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

6. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 23.

Rejtjeltávirat
Bagdad, 1982.06.23.

Von. 109-ára:

A jugoszláv nagykövettől június 21-én érdeklődtem. Elmondása szerint a május 27-én elrabolt 8 szakértőjükéről továbbra sem tudnak semmi közelebbit. Az előző alkalmakkor elrabolt szakértők kiszabadítása Iránon keresztül történt, de a részleteket, csatornákat nem ismeri. Megígérte, hogy amennyiben bármilyen csatornát megtud, azt elmondja, de kéri a viszonyosságot.

Megítélése szerint célszerű lenne, ha a magyar és jugoszláv illetékesek közvetlen kapcsolatba lépnének. A nagykövet elmondta, hogy nagyon aggasztja őket a állampolgáraik biztonsága a kurdakta területen, mivel június 19-én éjszaka egyik, Suleymania térségében lévő táborukat fegyveres támadás érte, s egy állampolgáruk meghalt, többen megsebesültek.

A lengyel nagykövet elmondta, hogy az április végén elrabolt 11 állampolgárukról híradás jelent meg egy szír lapban. Teheránban pedig egyik intézményük fényképet kapott róluk. Még mindig nem tudták felvenni a kapcsolatot elrablóikkal.

Információi szerint két nyugatnémet ügyében az NSZK-ban tanuló kurd diákok közvetítenek. A kurdok követelése: pénz, politikai deklaráció publikálása és ösztöndíjak. A francia és a kanadai nagykövet, ill. az USA érdekképviselő vezetője a lengyel nagykövettől érdeklődött az esetleges csatornákról, mivel két francia és egy-egy kanadai illetve amerikai állampolgár is a kurdok fogságában van.

A szovjet nagykövet információja szerint a mai napon az Iraki KÜM-ben tárcaközi egyeztető értekezlet ül össze a déli és az északi területeken dolgozó külföldi állampolgárok biztonságának megvizsgálására.

- 145 - F. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 447 Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

7. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 23.

Rejtjeltávirat

Bagdad, 1982.06.23.

Von. 142 sz. sajtára:

Június 20-án a nagykövetségen meghallgattuk a két elengedett egyiptomi beszámolóját az akcióról, illetve az iraki hivatalos kihallgatásról. Elmondásuk szerint az irakiak június 18-án és 19-én részletesen kihallgatták őket, jegyzőkönyvet vettek fel.

Az elmondásból egyértelműnek tűnik, hogy az emberrablást szervezett csoport hajtotta végre. Állampolgárainkat nem bántalmazták, s biztosították őket arról, hogy nincsenek veszélyben és elmondták, hogy már náluk van két francia állampolgár is. Az egyik egyiptominak átadtak egy kurd nyelvű, állítólag KDP röpiratot, amit átadott a rendőrségen. A kihallgatás során az irakiak a személyleírásra, fegyvertípusra és menekülési útvonalra koncentráltak. Az egyiptomiakkal való beszélgetést magnón rögzítettük, s a kazettát szükség esetén a június 27-i MALÉV postával felterjeszhetjük.

Az irakiak eljárásának ismeretében nem tartom indokoltnak az akciót részletesen leíró szóbeli jegyzék küldését, mivel azt bizalmatlanságnak foghatják fel.

A kereskedelmi kirendeltség az illetékes iraki szervektől írásban kérte geodétáink számára biztonságos munkahelyek kijelölését.

- 146 - F. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 448. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

8. Az 1982. évi 126. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. június 24.

F. hó 21-én jelentettük, hogy június 17-én Irakban kurd fegyveresek elraboltak két kint dolgozó magyar geodétát és velük együtt két egyiptomi alkalmazottat, akiket később szabadon engedtek.

Bagdadi nagykövetségünk az üggyel kapcsolatban, a központba visszatért egyiptomi állampolgárok elmondása alapján tájékoztatta a KÜM-öt, hogy az emberrablást végrehajtó kurd csoport tagjai állampolgárainkat nem bántották, s biztosították őket arról, hogy nincsenek veszélyben. A kurdok fogságában van még két francia, két nyugatnémet, egy kanadai, egy amerikai, valamint több lengyel és jugoszláv állampolgár is. Kiszabadulásuk valószínűleg Iránon keresztül, a Kurd Demokrata Pártnak nyújtott pénzügyi és politikai támogatás fejében lehetséges.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 126-8-1982.]

9. A III/I. Csoportfőnökség 1982. évi 129. számú napi operatív információs jelentéséből, 1982. július 7.

1982. június 21-én jelentettük, hogy Irakban – Erbil térségéből – június 17-én ismeretlen körülmények között eltűnt két magyar geodéta.

Az ügyben július 5-én – kérésére – bagdadi nagykövetünket fogadta az iraki BM adminisztratív főtitkára. A főtitkár megígérte, hogy az ügyről tájékoztatni fogja miniszterét és állampolgáraink felkutatása érdekében minden szükséges intézkedést megtesznek.

Június 28-án az általános hírszerzés egyik igazgatója átadta nagyköveteinknek azt a 11 lengyel, két jugoszláv és három fülöp-szigeteki állampolgárt, akiket a kurdok

szabadon bocsátottak. A lengyeleket április végén, a jugoszlávokat június 18-án rabolták el. Még további nyolc jugoszláv állampolgár tartózkodási helye viszont ismeretlen.

A fentieket bagdadi nagykövetség július 6-án jelentette a KÜM-nek.

Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II Csoportfőnökséget.

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. III/I. 129-2-1982.]

10. Az 1982. évi 146. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. július 22.

Az 1982. június 21-i napi jelentésben szerepeltettük, hogy június 17-én Irakban kurd fegyveresek elraboltak két geodétát.

A bagdadi nagykövetség az esetre hivatkozva f. hó 16-án jelentette, hogy abban térségben, ahol a két magyar szakértőt elrabolták, a szerződések értelmében július 18-án nyolc magyar villanyszerelőnek kellene megkezdenie a munkát. Augusztus 10-én pedig újabb szerelést kellene elkezdni szintén azon a területen.

A nagykövetség véleménye szerint a jelzett körzetben a munkavégzés feltételei nem biztosítottak, annak ellenére sem, hogy az iraki hatóságok fegyveres kíséretet adnak. A nagykövetség az ügyben kéri a KÜM és az illetékes magyar szervek állásfoglalását.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget

(III/I).

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 146-8-1982.]

11. Az 1982. évi 147. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. július 23.

A bagdadi magyar nagykövetség egy szovjet diplomata tájékoztatása alapján július 19-én jelentette a KÜM-nek, hogy a Nemzeti Frontba tartozó szervezetek minden külföldi túszt szabadon engedtek az elmúlt hetekben. A továbbra is fogságban levők, vagy a Talabani, vagy a Barzani vezette csoportoknál vannak, akikkel a kapcsolatot Damaszkuszban, illetve Teheránban lehet felvenni.

A tegnapi jelentésünkben is szereplő elrabolt magyar geodéták valószínűleg Talabani csoportjának fogságában vannak.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 147-5-1982.]

12. Az 1982. évi 147. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. július 23.

Az előző ponthoz kapcsolódik az, a bagdadi jugoszláv nagykövettől származó információ, mely szerint a kurdok a közeljövőben a teheráni magyar nagykövetségen visszaadják a két magyar szakembert, akik megfelelő egészségi állapotban vannak.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/I csoportfőnökséget.

(III/II)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 147-6-1982.]

13. Az 1982. évi 159. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 10.

Az Irakban elrabolt két magyar szakértővel kapcsolatban bagdadi nagykövetségünk augusztus 6-án az alábbiakat jelentette a KÜM-nek:

A szakértőket egy kurd csoport tartja fogva az iraki-iráni határ közelében. A foglyokkal emberségesen bánnak. Őrzésük viszonylag laza, mert a szökés a természeti viszonyok miatt kilátástalan. Remény van szabadon bocsátásukra, mert a kurdok valószínűleg csak a fogságukban lévő nyugati személyekért akarnak valamilyen váltságdíjat kapni.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 159-7-1982.]

14. Az 1982. évi 162. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 13.

Adil Murad, a Kurd Szocialista Párt szíriai összekötője felkereste damaszkuszi nagykövetségünket. Elmondta, hogy partizánjaik tévedésből ejtették fogságba a két magyar szakértőt, Kamarás Lászlót és Kónya Balázst, azonban július 16-án átadták őket a teheráni magyar nagykövetségnek. (Teheránból sem a KÜM, sem a BM III/I Csoportfőnökség nem kapott ilyen információt)

A kurd összekötő ezután arról beszélt, hogy augusztus 9-én Ebril térségében összeecsapás zajlott le a kurdok és az iraki hadsereg egyik egysége között, és ennek során négy külföldi szakértő is életét veszítette. Állampolgárságukat nem ismeri.

Damaszkuszi nagykövetségünk fentieket augusztus 10-én jelentette a KÜM-nek.

Intézkedés: - a KÜM Teherán és Damaszkusz felé intézkedett az információ pontosítása érdekében;
- tájékoztatják a BM III/II csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 162-11-1982.]

15. Az 1982. évi 172. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 30.

Teheráni nagykövetségünk augusztus 27-én jelentette a KÜM-nek, hogy az Irakban foglyul ejtett két magyar szakértő augusztus 5. óta egy Teherán melletti katonai táborban van kb. ezer, Irakból kitoloncolt kurddal, valamint 8 jugoszláv, 2 NSZK, 1 amerikai, 2 pakisztáni, 2 bangladesi, és 1 kanadai fogollyal együtt. Erről a jugoszláv nagykövetségtől szereztek tudomást. Az értesülés szerint a két magyar az amerikaival és az egyik jugoszláv állampolgárral van egy szobában, amelyet nem hagyhatnak el. (A többi jugoszláv állampolgár szabadon mozoghat a táborban.)

Nagykövetségünk a KÜM-től kért utasítást az ügyben.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 172-2-1982.]

16. Az 1982. évi 173. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 31.

A tegnapi jelentésünkben szerepelt, hogy teheráni nagykövetségünk augusztus 27-én jugoszláv forrásokra hivatkozva jelentette: a kurdok által Irakban foglyul ejtett két magyar szakértő egy Teherán melletti katonai táborban van.

Újabb információ szerint teheráni nagykövetségünk augusztus 30-án jelentette, hogy a két szakember kiszabadítása érdekében hivatalosan eljárak az iráni KÜM-ben. Az iráni KÜM főosztályvezetője kijelentette, hogy nincs tudomása magyar vagy más külföldi személyek iráni fogva tartásáról. Megígérte, hogy kapcsolatba lép az illetékes biztonsági szervek képviselőivel.

Bagdadi kurd forrás szerint a magyar szakértőket Törökország területén szabadon bocsátották.

Az információ nem ellenőrzött.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 173-6-1982.]

17. Az 1982. évi 176. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. szeptember 3.

Iráni nagykövetségünk jelentette, hogy sikerült felvenni a kapcsolatot a kurdok által elrabolt és jelenleg a Teherán melletti táborban levő két magyar szakértővel, akik írásban közölték fogva tartásuk körülményeit. Állításuk szerint egészségesek.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 176-9-1982.]

18. Rejtjeltávirat Teheránból, 1982. szeptember 6.

Rejtjeltávirat
Teherán, 1982.09.06.

Sürgős

Von. 63-ára:

A levél teljes szövege:

Június 17-én az Iraki Kurd Szocialista Párt kommandója elfogott bennünket.

Július 14-én áthoztak ebbe az országba. Augusztus 5-e óta vagyunk a jelenlegi helyünkön, egy bezárt szobában. A szobát el nem hagyhatjuk, senkivel nem érintkezhetünk. Elfogásunk óta családjunkat, munkahelyünket nem volt módunkban értesíteni. Ez a tény igen komoly gond számunkra.

Útleveleink Bagdadban vannak. Ügyünket tudomásunk szerint a „Department of Foreign Affairs” intézi.

Negyvennyolc napja vagyunk ebben az országban, ahová nem saját akaratunkból jöttünk. Az ország területére ki sem tettük a lábunkat, így el sem tudjuk képzelni, mi az oka fogva tartásunknak. Hazatérésünk várható idejéről soha senki nem tájékoztatott.

Reményünk, türelmünk fogytán, egészségi állapotunk megfelelő.

Kérjük családjunkat, munkahelyünket (Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat, tel: 635-260) értesíteni szíveskedjenek, megnyugtató értelemben.

Kérjük önöket és önökön keresztül az ottani illetékes hatóságokat, hogy mielőbbi szabadulásunk, hazatérésünk érdekében minden lehetségest megtenni szíveskedjenek. Várjuk tájékoztatásukat, köszönettel:

Kamarás László és Kónya Balázs földmérők.

Megjegyzem, hogy a levelet cigarettás doboz belső sztanol borítójára írták.

- 144 - T. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 252. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

19. A III/I. Csoportfőnökség 1982. évi 175. számú napi operatív információs jelentéséből, 1982. szeptember 10.

HMT [titkos munkatárs] -12-14

Teheránból származó információ szerint szeptember 7-én Szíria közbenjárására 4 jugoszláv, 2 bolgár és a 2 magyar elfogott szakértőt Damaszkuszba szállították. Állítólag ott adják át őket nagykövetségeiknek.

Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II. Csoportfőnökséget.

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. III/I. 175-5-1982.]

20. Rejtjeltávirat Teheránból, 1982. szeptember 10.

Rejtjeltávirat

Teherán, 1982.09.10.

Statissime!

Szeptember 9-én bekérte a KÜM-be Malayek a 2. politikai főosztály vezetője és a budapesti iráni ügyvivő, valamint dr. Németh József a KÜM konzuli főosztályának vezetője között 3 nappal ezelőtt lezajlott „barátságtalan eszmecsere” hivatkozva kérte az alábbiak sürgős továbbítását:

Az iráni KÜM megdöbbenéssel állapítja meg, hogy az utóbbi időben „bizonyos magyar körök” olyan Irán-ellenes lépéseket foganatosítanak, amelyek a két ország kapcsolatainak elmérgesedését idézhetik elő.

A főosztályvezető – kérdésemre – kijelentette, hogy az iráni vezetés ezen köröket nem azonosítja a hivatalos magyar vezetés egészével.

Közölte továbbá, hogy az iráni kormány senkitől sem tűr el olyan fenyegetést, mint amit a budapesti iráni ügyvivőnek kellett végighallgatnia dr. Németh Józseftől, aki –

szerinte – kijelentette, hogy „ha azonnal nem engedik szabadon szakembereinket Ön ügyvivő úr súlyos problémákkal találja magát szemben” Malayek szerint – „az iráni kormány által fogva tartott” magyar szakemberek szabadon bocsátásának további halogatása esetére kilátásba helyezte két iráni állampolgár túszul ejtését.

Malayek közölte, hogy az iráni KÜM magyar részről első ízben találja magát szemben ilyen kifejezetten barátságtalan magatartással ezért a főosztályvezető „nyilvánvalóan hivatalos helyről támogatott” kijelentéséhez jelen pillanatban még nem kíván megjegyzést fűzni. Malayek közölte, hogy a magyar kormány hivatalos magyarázatáig – amelyet lehetőleg Budapesten várnak – iráni részről felfüggesztik „a fasiszta iraki rendszer ellen jogos harcot folytató kurd fegyveres csoporttal a magyar foglyok szabadon bocsátása érdekében folytatott eddigi megbeszéléseket”.

Malayek megjegyezte, hogy a kurd szabadságharcos csoportok által foglyul ejtett „két vagy esetleg több magyar és más állampolgár bizonyos kényszerítő körülmények hatására tartózkodik iráni területen, azonban az iráni kormány nincs abban a helyzetben, hogy megtiltsa az iraki rendszert támogató országok állampolgárainak foglyul ejtését”.

Malayek főosztályvezetőnek megjegyeztem, hogy az elhangzottak – feltételezésem szerint – félreértésen alapulnak, s bízunk abban, hogy – az augusztus 29. i jegyzékünkben bejelentett kérésünknek megfelelően – az iráni hivatalos szervek elősegítik az indok nélkül fogva tartott magyar állampolgárok ügyének sürgős rendezését, s hasonló ügyek helyett a két ország kapcsolatainak további fejlesztésére fordíthatjuk figyelmünket.

- 147 – T. –

[ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 253. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

21. Az 1982. évi 186. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. szeptember 17.

Bagdadi nagykövetségünk nem ellenőrzött forrásból olyan információkat szerzett, hogy az iraki szervek kapcsolatot teremtettek a két magyar geodéta elrablóival, akik 50 ezer iraki dinárt követelnek foglyaik szabadon bocsátásáért. A hírforrás szerint végül 5 ezer dinárban állapodtak meg.

A fentieket az iraki külügyminisztérium illetékes tisztviselője nem erősítette meg.

Az ügghöz kapcsolódik, hogy az iraki külügyminisztérium jegyzékben szólította fel bagdadi nagykövetségünket: az Irak északi körzetében dolgozó külföldi vállalatok előzetesen jelentsék be az iraki biztonsági szerveknek, ha vidéki munkahelyre küldik szakembereiket. Idejében történő bejelentés esetén fegyveres kíséretet adnak.

Nagykövetségünk javasolja a hazai illetékesek tájékoztatását.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 186-8-1982.]

22. A III/I. Csoportfőnökség 1982. évi 184. számú napi operatív információs jelentéséből, 1982. szeptember 23.

Teheráni nagykövetségünk szeptember 21-én jelentette a KÜM-nek, hogy az iráni hatóságok ígérete szerint még 21-én átadják a két magyar szakértőt a nagykövetség képviselőinek.

Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II Csfséget.

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. III/I. 184-5-1982. A jelentéshez kézzel írva az alábbi szöveg olvasható: 23-a van]

23. Az 1982. évi 191. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. szeptember 24.

Az iráni hatóságok ígéretet tettek a teheráni magyar nagykövetségnek, hogy f. hó 21-én átadják a kurdok által elrabolt két magyar geodétát.

Teheráni nagykövetségünk f. hó 22-én jelentette a KÜM-nek, hogy a két magyar szakértő helyett két nyugatnémet szakembert adtak át az iráni hatóságok. A tévedés tisztázása után ígéretet tettek, hogy a jövő héten adják át szakértőinket.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 191-15-1982.]

24. Rejtjeltávirat Teheránból, 1982. szeptember 29.

Rejtjeltávirat
Teherán, 1982.09.29.

A már jelzett két nyugatnémet szakértőt az irániak 88 napi fogság után szabadon engedték és szeptember 23-án elhagyták Iránt. A nyugatnémet nagykövetség lehetőséget biztosított, hogy beszéljünk a két szakértőjünkkel. Ezek elmondták, hogy szeptember 8-án találkoztak a két magyar szakértővel Teherán mellett, a Forradalmi Gárda ellenőrzése alatt lévő iraki menekülteknek létesített táborban. Négyüket egy külön zárt szobában tartották. Szeptember 12-én a két magyart és társaikat elvitték a táborból és mindegyiket külön-külön helyezték el.

Az iráni külügyből származó információk szerint a magyar szakértőket ezekben a napokban kezdték el kihallgatni iraki tevékenységükről.

Többször felkerestem az iráni külügyi illetékeseket az elmúlt napokban. Igyekeztek megnyugtatni, hogy a kihallgatás csupán formalitás, amelyhez az őrző Pazdar¹⁸ parancsnokság ragaszkodik. Másodszor az elmúlt szombatra ígérték, hogy átadják őket. Ez nem történt meg. Sürgetésemre újabb néhány nap türelmet kértek.

Szeptember 28-án beszéltem a jugoszláv nagykövettel, aki elmondta, hogy két hétig várták, amíg főosztályvezetői szinten fogadták a KÜM-ben. Közölték velem, hogy nem tudnak a jugoszláv állampolgárról és még együttműködést sem ígértek neki.

- 168 - N.

[ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 255. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

25. Az 1982. évi 195. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. október 1.

Teheráni nagykövetségünk képviselői szeptember 30-án az iráni hatóságoktól átvették az Irakban június 12-én kurdok által elfogott két magyar szakértőt. Viszonylag jó egészségi állapotban vannak.

Az információ megbízható, ellenőrzött.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 195-11-1982.]

¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 395–398. Jelentés, 1982. június 2.

² Vö. Majid Deiry: A kurdok eredettörténetéről a nemzeti elismerésig. *Korunk*, 2003/11. 7–29.

³ ÁBTL 2.7.2. BM Tájékoztató jelentések. 65-9/146/82 számú jelentés, 1982. július 20.

⁴ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 395–398. Jelentés, 1982. június 2.

⁵ ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 271.

⁶ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 378. Rejtjeltávirat, 1982. május 26.

⁷ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 428. Jelentés, 1982. június 17.

⁸ Például 1981. júliusában „Derick” fedőnevű ügynök, a Finommechanikai Vállalat munkatársa részletesen beszámolt az általa, munkaköréből adódóan, megismert iraki katonai alakulat belső állapotáról. ÁBTL 3.2.1. Bt-2146/2. 27.

⁹ 8., 9. és 15. számú dokumentumok.

¹⁰ 6. számú dokumentum.

¹¹ 14. számú dokumentum.

¹² 18. számú dokumentum.

¹³ 20. számú dokumentum.

¹⁴ 21. számú dokumentum.

¹⁵ 23. számú dokumentum.

¹⁶ Miklós Tibor a bagdadi magyar kereskedelmi kirendeltség vezetője volt.

¹⁷ Valószínűleg egy iraki kormányzati szervről van szó.

¹⁸ Pasdaran: „Forradalmi Gárda”.